

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за лютий 2024 року

Зміст

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин	6
1.1. Звернення орендодавця, який не оспорує факт підписання додаткової угоди до договору оренди земельної ділянки та факт отримання ним орендної плати за умовами договору, з позовом про усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою шляхом її повернення та скасування державної реєстрації речового права (права оренди) за орендарем на спірну земельну ділянку свідчить про недобросовісність таких дій	6
2. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних / недоговірних зобов'язань	8
2.1. Щомісячна адресна допомога внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, у тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, яку отримує дружина, та грошова компенсація за піднайом (найом, оренду) жилого приміщення, яку отримує чоловік, є різними грошовими допомогам, які отримують дві різні особи (чоловік і дружина) з різних підстав, тому їх виплата не залежить одна від одної	8
3. Спори, що виникають із трудових правовідносин	10
3.1. Посилання роботодавця на інтернет-ресурс та зазначення, що працівник може ознайомитися з актуальним списком вакантних посад та обрати посаду відповідно до спеціальності, кваліфікації і досвіду за відповідним посиланням, не є належним доказом виконання роботодавцем своїх обов'язків, що передбачені частиною третьою статті 49-2 КЗпП України, оскільки неможливо достеменно встановити, які саме вакансії на той період перебували на вказаному інтернет-ресурсі, чи були там усі наявні в той час вакантні посади, чи ознайомлювався працівник із зазначеним переліком вакансій і чи мав він доступ до вказаного інтернет-ресурсу	10
3.2. Роботодавець, звільняючи директора закладу освіти за вчинення аморального проступку, несумісного з продовженням роботи, повинен установити конкретні діяння з боку працівника, які б полягали в певному вигляді насильства над учнями (психологічне, фізичне), їх систематичність та наявність наслідків у вигляді заподіяння учням психічної та/або фізичної шкоди. Самі по собі заяви батьків без доведення конкретними доказами викладених у них обставин щодо дій з боку працівника стосовно учнів	

- (їхніх дітей), які роботодавець розцінив як булінг, не свідчать про аморальність проступку в розумінні пункту 3 частини першої статті 41 КЗпП України 13
- 3.3.** У разі невиконання своїх обов'язків у частині дотримання норм етики і правил поведінки працівника може бути притягнуто до дисциплінарної та/або матеріальної відповідальності. Допущені порушення не є правовою підставою для звільнення працівника на підставі пункту 2 частини першої статті 40 КЗпП України 16
- 4. Спори, що виникають із житлових правовідносин** 18
- 4.1.** Встановлення порядку користування жилим приміщенням у будинках державного і громадського житлового фонду та зміна умов договору найму (укладення окремого договору найму) є різними способами захисту права.
- Положення статті 816 ЦК України не передбачають будь-яких обмежень реалізації права наймача та осіб, які постійно проживають разом із ним, на визначення порядку користування жилим приміщенням у будинках державного і громадського житлового фонду та не пов'язують таку можливість із площею наданого в найм жилого приміщення 18
- 4.2.** На військовослужбовців (зокрема, звільнених із військової служби), а також членів їхніх сімей, які були забезпечені постійним житлом у межах норми (у тому числі, шляхом отримання грошової компенсації за належне для отримання житлове приміщення), не можуть поширюватися гарантії, передбачені статтею 125 ЖК України, при їх виселенні з попередньо наданого на час проходження військової служби тимчасового житла (службового житла чи кімнати в гуртожитку).
- Ризики, пов'язані з використанням отриманої військовослужбовцем грошової компенсації та порядком й умовами придбання житла, не можуть покладатися на Збройні Сили України та державу загалом, яка належним чином виконала свої обов'язки 20
- 4.3.** Позовна вимога про визнання укладеним у запропонованій редакції договору найму житлового приміщення в гуртожитку між власником такого приміщення та особою, яка в ньому проживає, проте незаконно ухиляється від укладення такого договору, чим порушує право власника на мирне володіння майном, не суперечить способам захисту, визначеним пунктом 1 частини другої статті 16 ЦК України. При цьому такий договір повинен відповідати вимогам Примірною положення про користування гуртожитками, Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» та ЦК України стосовно його істотних умов 22

5. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	25
5.1. При вирішенні спору між розлученими батьками про визначення місця проживання дитини суд, керуючись міжнародними нормами та принципом рівності прав і обов'язків батьків, з урахуванням обставин справи має право розглянути питання щодо визначення місця проживання дитини з одним із батьків із забезпеченням контакту дитини з іншим із батьків чи застосування спільної фізичної опіки з почерговим проживанням дитини в помешканні кожного з батьків за відповідним графіком	25
6. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	26
6.1. Заявляючи вимоги про зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині, позивач повинен довести суду та підтвердити належними й допустимими доказами підстави такого зменшення, зокрема, відсутність або негативний характер відносин між спадкоємцем та спадкодавцем, неприязні стосунки між ними, зумовлені аморальною поведінкою спадкоємця, тощо	26
7. Справи окремого провадження	28
7.1. Процесуальною правосуб'єктністю на подання заяви про визнання особи недієздатною наділені не всі родичі такої особи, а лише члени сім'ї, у тому числі близькі родичі. Особа, яка проживає з відповідною особою та здійснює догляд за нею на договірних засадах, троюрідна сестра, близькі друзі сім'ї, хрещені батьки не можуть вважатися членами сім'ї чи близькими родичами в розумінні частини першої статті 296 ЦК України, а тому не є суб'єктами, які мають право звертатися до суду із заявою про визнання особи недієздатною. Висновок судово-психіатричної експертизи, наданий у справі за заявою особи, яка не наділена процесуальною правосуб'єктністю на подання заяви про визнання особи недієздатною, є належним та допустимим доказом у справі за заявою матері про визнання її сина недієздатним та встановлення над ним опіки в разі об'єднання таких справ в одне провадження	28
8. Застосування норм процесуального права	31
8.1. Особа, яка на момент ухвалення судом рішення про визнання права власності на об'єкт спільної сумісної власності співвласників багатоквартирного будинку не була співвласником указанного будинку та, відповідно, не мала прав, свобод чи інтересів щодо предмета спору, не наділена процесуальним правом на апеляційне оскарження	

- судового рішення. У разі відкриття апеляційного провадження за скаргою такої особи воно підлягає закриттю на підставі пункту 3 частини першої статті 362 ЦПК України 31
- 8.2.** Скрин сторінки електронної пошти про направлення на офіційну електронну адресу суду заяви про усунення недоліків апеляційної скарги не є доказом, який підтверджує як факт направлення до суду, так і факт отримання цим судом саме клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження із зазначенням поважних причин пропуску такого строку, а також відповідних доказів на підтвердження вказаних причин пропуску. Відмова в задоволенні заяви про забезпечення позову не позбавляє учасника справи права на повторне звернення з такою заявою за наявності для цього підстав 33
- 8.3.** За відсутності належним чином оформленої заяви про намір отримання судової повістки в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення наявна в матеріалах справи довідка про доставлення SMS-повідомлення з відомостями про призначене судове засідання не є доказом належного повідомлення учасника справи про дату, час і місце розгляду справи 35
- 8.4.** У разі відсутності в матеріалах справи висновку органу опіки та піклування про надання дозволу на припинення частки малолітньої особи у праві власності суд не позбавлений можливості запросити відповідний письмовий висновок. Зазначене є не отриманням нового доказу, а виконанням завдання цивільного судочинства й унеможливорює формальне скасування судового рішення 36
- 9. Звернення рішень до виконання і контроль за їх виконанням 38**
- 9.1.** Додаткові виплати, які нараховувалися та виплачувалися боржнику за аліментами відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» до 16 листопада 2022 року, не є одноразовим нерегулярним видом грошового забезпечення, мають постійний характер та належать до видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб 38
- 9.2.** Заміна стягувача у виконавчому провадженні неможлива, якщо заяву про це правонаступник подав після спливу строку пред'явлення виконавчого документа до виконання, але не здійснив процесуальних дій, спрямованих на відновлення виконавчого провадження 41

1. Спори, що виникають із земельних правовідносин

1.1. Звернення орендодавця, який не оспорує факт підписання додаткової угоди до договору оренди земельної ділянки та факт отримання ним орендної плати за умовами договору, з позовом про усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою шляхом її повернення та скасування державної реєстрації речового права (права оренди) за орендарем на спірну земельну ділянку свідчить про недобросовісність таких дій

07 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю «Лозівський агропромтехсервіс» (далі – ТОВ «Лозівський агропромтехсервіс») у справі за позовом ОСОБА_1 до ТОВ «Лозівський агропромтехсервіс» про усунення перешкод у користуванні земельною ділянкою, скасування державної реєстрації права оренди на спірну земельну ділянку.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 є власником земельної ділянки, площею 8,2434 га, для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.

На підставі рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень від 19 квітня 2014 року право оренди належної позивачу земельної ділянки було зареєстровано за ТОВ «Лозівський агропромтехсервіс». Підставою для реєстрації права оренди земельної ділянки зазначено договір оренди земельної ділянки від 03 січня 2007 року та додаткової угоди від 03 січня 2015 року.

У червні 2021 року ОСОБА_1 звернулася з позовом до суду, в якому просила усунути їй перешкоди в користуванні земельною ділянкою шляхом зобов'язання ТОВ «Лозівський агропромтехсервіс» повернути їй земельну ділянку, скасувати державну реєстрацію права оренди за ТОВ «Лозівський агропромтехсервіс» на спірну земельну ділянку. Позивач вказувала, що товариство за усною домовленістю користувалося спірною земельною ділянкою та сплачувало їй за це грошові кошти. У кінці жовтня 2016 року вона дізналася, що існує договір оренди, укладений від її імені з відповідачем, який вона не уклала.

Рішенням районного суду у задоволенні позову відмовлено. Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що позивач не підписувала договір оренди земельної ділянки, однак умови договору оренди земельної ділянки від 03 січня 2007 року були фактично виконані обома сторонами, позивачем – передачею земельної ділянки, а відповідачем – платою за оренду цієї земельної ділянки, тому такий договір оренди не може вважатися неукладеним, оскільки фактично виконувався сторонами правочину. При цьому позивач не оспорує факт підписання нею додаткової угоди до договору оренди земельної ділянки та факт отримання орендної плати за умовами договору, що суперечить добросовісності.

Апеляційний суд, скасовуючи рішення районного суду та задовольняючи позов, керувався тим, що позивач не підписувала договір оренди земельної ділянки та заперечує щодо його укладення, відповідач не надав належних та допустимих доказів укладення між сторонами у належній простій письмовій формі договору оренди земельної ділянки з погодженням усіх його істотних умов відповідно до статті 15 Закону України «Про оренду землі», зокрема строку дії договору, тому вказаний договір оренди є неукладеним та не породжує правових наслідків.

Верховний Суд, переглядаючи справу, не погодився з висновками апеляційного суду з огляду на таке.

У статті 6 Закону України «Про оренду землі» зазначено, що орендарі набувають право оренди земельної ділянки на підставах і в порядку, передбачених ЗК України, ЦК України, цим та іншими законами України і договором оренди землі.

У справі, що переглядалася, ОСОБА_1 наполягала на тому, що вона не підписувала оспорюваний договір оренди земельної ділянки. Водночас 03 січня 2015 року між ОСОБА_2 та ТОВ «Лозівський агропромтехсервіс» укладено додаткову угоду до договору оренди земельної ділянки від 03 січня 2007 року, за змістом якої сторони погодили внести зміни до договору оренди земельної ділянки. Проте матеріалами справи та позивачем не спростовано те, що ОСОБА_2 отримувала від ТОВ «Лозівський агропромтехсервіс» орендну плату за користування земельною ділянкою, площею 8,2434 га, передбачену оспорюваним договором оренди земельної ділянки.

У разі якщо договір виконувався обома сторонами (зокрема, орендар користувався майном і сплачував за нього, а орендодавець приймав платежі), то кваліфікація договору як неукладеного виключається, такий договір оренди вважається укладеним та може бути оспорюваним (за відсутності законодавчих застережень про інше).

Добросовісність (пункт 6 статті 3 ЦК України) – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Доктрина *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки) базується ще на римській максимі – *non concedit venire contra factum proprium* (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці).

В основі доктрини *venire contra factum proprium* знаходиться принцип добросовісності. Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд погодився з висновком суду першої інстанції про те, що дії позивача, яка не оспорує факт підписання

додаткової угоди до договору оренди земельної ділянки та факт отримання орендної плати за умовами договору, при цьому стверджує, що договір між сторонами є неукладеним та просить усунути їй перешкоди у користуванні земельною ділянкою шляхом її повернення та скасування державної реєстрації речового права (права оренди) за ТОВ «Лозівський агропромтехсервіс» на спірну земельну ділянку, є недобросовісними.

У зв'язку із наведеним Верховний Суд постанову апеляційного суду скасував та залишив у силі рішення суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 лютого 2024 року у справі № 629/3016/21 (провадження № 61-7477св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116919930>.

2. Спори, що виникають із виконання чи невиконання договірних / недоговірних зобов'язань

2.1. Щомісячна адресна допомога внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, у тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, яку отримує дружина, та грошова компенсація за піднайом (найом, оренду) жилого приміщення, яку отримує чоловік, є різними грошовими допомогам, які отримують дві різні особи (чоловік і дружина) з різних підстав, тому їх виплата не залежить одна від одної

07 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом Департаменту соціальної політики Чернігівської міської ради до ОСОБА_1 про стягнення надміру виплачених коштів.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 і ОСОБА_2 є подружжям, внутрішньо переміщеними особами. ОСОБА_2 з березня 2021 року до теперішнього часу проходив службу на посаді начальника караулу 1 державної пожежно-рятувальної частини (м. Чернігів) 1 державного пожежно-рятувального загону Управління ДСНС у Чернігівській області.

Рішенням управління соціального захисту населення Деснянського району Департаменту соціальної політики Чернігівської міської ради (далі – УПСЗН) від 21 травня 2021 року на підставі Порядку надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 505 (далі – Порядок № 505) ОСОБА_1 на сім'ю з трьох осіб призначена грошова допомога переміщеним особам на проживання з 22 квітня 2021 року, яка була продовжена до 31 січня 2022 року.

Одночасно з травня 2021 року її чоловік почав отримувати грошову компенсацію відповідно до Порядку виплати грошової компенсації особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту за піднайом (найом, оренду) ними жилих приміщень та визначення її розміру і умов виплати, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1053 (далі – Порядок № 1053).

Виплату допомоги ОСОБА_1 припинено з 01 грудня 2021 року.

У березні 2023 року Департамент соціальної політики Чернігівської міської ради звернувся до суду з позовом, в якому просив стягнути з ОСОБА_1 на підставі статті 1212 ЦК України надміру виплачені кошти у вигляді щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, у тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, у розмірі 20 400,00 грн (за період з 01 червня 2021 року до 30 листопада 2021 року), оскільки ОСОБА_1 не мала права отримувати одночасно грошову компенсацію, передбачену Порядком № 1053, та адресну допомогу відповідно до Порядку № 505.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено. Суди першої та апеляційної інстанцій керувались тим, що адресна допомога внутрішньо переміщеній особі для покриття витрат на проживання, передбачена Порядком № 505, та грошова компенсація, передбачена Порядком № 1053, не змінює одного й того самого цільового призначення таких виплат із державного бюджету, у зв'язку з чим відповідач могла обрати один вид зазначених компенсаційних виплат, який є для неї більш сприятливим. Оскільки ОСОБА_1 у добровільному порядку обсяг надміру виплачених їй коштів не повернула, вказана сума підлягає стягненню з неї на користь позивача на підставі статті 1212 ЦК України.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Порядком № 505 не передбачено такої підстави для відмови у призначенні або припинення виплати щомісячної адресної грошової допомоги внутрішньо переміщеним особам, як отримання грошової компенсації за піднайом житла чи отримання однієї і тієї самої пільги, гарантії чи компенсації з інших підстав.

Стаття 12 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» визначає, що військовослужбовці користуються усіма правами і свободами людини та громадянина, гарантіями цих прав і свобод, закріпленими в Конституції України та законах України, з урахуванням особливостей, встановлених цим та іншими законами. У зв'язку з особливим характером військової служби, яка пов'язана із захистом Вітчизни, військовослужбовцям надаються визначені законом пільги, гарантії та компенсації.

Конституція та закони України виокремлюють певні категорії громадян України, що потребують додаткових гарантій соціального захисту з боку держави; пільги, компенсації, гарантії є видом соціальної допомоги і необхідною складовою конституційного права на достатній життєвий рівень, тому звуження змісту та обсягу цього права шляхом прийняття нових законів або внесення змін до чинних законів за статтею 22 Конституції України не допускається.

Сім'я ОСОБА_1 є внутрішньо переміщеними особами; відповідач скористалася своїм правом на отримання відповідної грошової допомоги, передбаченої Порядком № 505 (щомісячна адресна допомога внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг); її чоловік скористався своїм правом на отримання грошової допомоги, передбаченої Порядком № 1053 (грошова компенсація за піднайом (найом, оренду) жилого приміщення); ОСОБА_1 та ОСОБА_2 отримують різну грошову допомогу з різних підстав.

Отже, у даній справі грошову компенсацію за піднайом (найом) житла та адресну допомогу отримують дві різні особи, чоловік і дружина, з різних підстав, передбачених відповідними порядками.

Таким чином, суд першої інстанції, з яким погодився й суд апеляційної інстанції, дійшов помилкового висновку про те, що щомісячна адресна допомога переміщеним особам на проживання та грошова компенсація за піднайом житла, не змінює одного й того самого цільового призначення таких виплат із державного бюджету, їх одночасне отримання неможливе, тому відповідач мала обрати той вид зазначених компенсаційних виплат, який є для неї більш сприятливим.

Враховуючи викладене, Верховний Суд скасував рішення судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалив нове судове рішення про відмову в задоволенні позову.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 7 лютого 2024 року у справі № 750/3249/23 (провадження № 61-15694св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116840209>.

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин

3.1. Посилання роботодавця на інтернет-ресурс та зазначення, що працівник може ознайомитися з актуальним списком вакантних посад та обрати посаду відповідно до спеціальності, кваліфікації і досвіду за відповідним посиланням, не є належним доказом виконання роботодавцем своїх обов'язків, що передбачені частиною третьою статті 49-2 КЗпП України, оскільки неможливо достеменно встановити, які саме вакансії на той період перебували на вказаному інтернет-ресурсі, чи були там усі наявні в той час вакантні посади,

чи ознайомлювався працівник із зазначеним переліком вакансій і чи мав він доступ до вказаного інтернет-ресурсу

21 лютого 2024 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційні скарги ОСОБА_1 та акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» (далі – АТ КБ «ПриватБанк», банк) у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ КБ «ПриватБанк» про поновлення на роботі та стягнення заробітної плати.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 з січня 2009 року до липня 2021 року працював в АТ КБ «ПриватБанк».

У зв'язку зі змінами в організаційній структурі АТ КБ «ПриватБанк» 26 травня 2021 року в системі електронного документообігу «ПриватДок» (далі – СЕД «ПриватДок»), що функціонує в банку, позивача було персонально попереджено про скорочення його посади керівника управління безпеки ГО по ПР Управління безпеки у Кременчуцькій філії напрямку «Служба безпеки» Головного офісу АТ КБ «ПриватБанк» та про можливе наступне вивільнення. До попередження було додано перелік запропонованих вакантних посад станом на 19 травня 2021 року.

У липні 2021 року позивачу в СЕД «ПриватДок» було направлено персональне попередження з наданням переліку запропонованих вакантних посад станом на 14 липня 2021 року.

ОСОБА_1 подав заявки/резюме на новоутворені посади Керівник управління безпеки по макрорегіону ГО та Заступник керівника управління безпеки з банківської безпеки ГО, проте за результатами відбору, проведеного на ці посади, він не став переможцем конкурсу на вакантну посаду.

Наказом від 30 липня 2021 року № Э.ДН-УВ-2021-7100284-п позивача звільнено на підставі пункту 1 статті 40 КЗпП України за скороченням штату з виплатою вихідної допомоги в розмірі середнього заробітку.

У вересні 2021 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом, в якому просив визнати його звільнення протиправним, поновити на посаді, стягнути з відповідача на його користь середній заробіток з моменту звільнення до дня ухвалення рішення суду.

Рішенням районного суду позов задоволено. Рішення суду першої інстанції мотивовано тим, що банк не виконав вимоги статті 49-2 КЗпП України, оскільки вакантні посади були, але перейти на них було неможливо, адже для цього потрібно брати участь у конкурсі на ці посади на загальних умовах, а сама процедура відбору є фактично працевлаштуванням на нову посаду. При цьому, у зв'язку з тим, що попереднє місце роботи позивача не збереглося, ефективним способом захисту його права буде поновлення на рівнозначній посаді, яка має аналогічні посадові обов'язки з посадою, з якої його було звільнено, тобто поновлення на посаді керівника управління безпеки по Північно-Східному регіону ГО.

Апеляційний суд, змінюючи рішення районного суду, керувався тим, що оскільки позивача було звільнено з порушенням вимог чинного законодавства, він підлягає поновленню на роботі на посаді керівника управління, посадова підгрупа Керівник управління безпеки ГО по ПР Управління безпеки у Кременчуцькій філії напрямку «Служба безпеки» Головного офісу АТ КБ «ПриватБанк», яка скорочена.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду, переглядаючи справу, звернув увагу на таке.

Власник вважається таким, що належно виконав вимоги частини другої статті 40, частини третьої статті 49-2 КЗпП України щодо працевлаштування працівника, якщо запропонував йому наявну на підприємстві роботу, тобто вакантні посади чи роботу за відповідною професією чи спеціальністю, чи іншу вакантну роботу, яку працівник може виконувати з урахуванням його освіти, кваліфікації, досвіду тощо.

За змістом частини третьої статті 49-2 КЗпП України роботодавець є таким, що виконав обов'язок щодо працевлаштування працівника, якщо працівникові були запропоновані всі інші вакантні посади (інша робота), які з'явилися на підприємстві протягом усього періоду і існували на день звільнення.

Посилання роботодавця на інтернет-ресурс та зазначення, що працівник може ознайомитись з актуальним списком вакантних посад та обрати посаду, відповідно до спеціальності, кваліфікації та досвіду за відповідним посиланням, не є належним доказом виконання відповідачем своїх обов'язків, що передбачені частиною третьою статті 49-2 КЗпП України, оскільки неможливо достеменно встановити, які саме вакансії на той період перебували на вказаному відповідачем інтернет-ресурсі, чи були там всі наявні в той час вакантні посади, чи ознайомлювався позивач із зазначеним переліком вакансій і чи мав позивач доступ до вказаного інтернет ресурсу. Тому посилання роботодавця на інтернет-ресурс не дає змоги встановити, що інформація про вакантні посади (іншу роботу) було доведено до відома працівника.

З урахуванням викладеного Об'єднана палата Касаційного цивільного суду відступила від висновку щодо застосування норм права (абзац 3 частини четвертої статті 277 ЦК України, частина перша статті 91 ЦК України, частина перша статті 94 ЦК України) у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 31 травня 2023 року у справі № 175/3508/21 (провадження № 61-11562св21).

Крім того, Верховний Суд зазначив, що законодавством не передбачена можливість поновлення на посаді, відмінній від тієї, з якої працівника було незаконно звільнено.

Вимушений прогул – це час, протягом якого працівник з вини власника або уповноваженого ним органу був позбавлений можливості працювати. Період вимушеного прогулу визначається робочими днями.

Апеляційний суд врахував, що при обчисленні середньої заробітної плати враховуються всі суми нарахованої заробітної плати згідно із законодавством та умовами трудового договору, крім визначених у пункті 4 Порядку обчислення середньої заробітної плати, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 08 лютого 1995 року № 100 (у редакції, чинній на момент ухвалення рішення судом першої інстанції). Суми нарахованої заробітної плати, крім премій (у тому числі за місяць) та інших заохочувальних виплат за підсумками роботи за певний період, враховуються у тому місяці, за який вони нараховані, та у розмірах, в яких вони нараховані, без виключення сум відрахування на податки, стягнення аліментів тощо.

За таких обставин апеляційний суд зробив правильний висновок про стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу з 01 серпня 2021 року до 28 лютого 2023 року в розмірі 506 950,65 грн.

Ураховуючи наведене, Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду рішення районного суду у незмінній частині та постанову апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 лютого 2024 року у справі № 638/14165/21 (провадження № 61-13363сво23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117206186>.

3.2. Роботодавець, звільняючи директора закладу освіти за вчинення аморального проступку, несумісного з продовженням роботи, повинен установити конкретні діяння з боку працівника, які б полягали в певному вигляді насильства над учнями (психологічне, фізичне), їх систематичність та наявність наслідків у вигляді заподіяння учням психічної та/або фізичної шкоди.

Самі по собі заяви батьків без доведення конкретними доказами викладених у них обставин щодо дій з боку працівника стосовно учнів (їхніх дітей), які роботодавець розцінив як булінг, не свідчать про аморальність проступку в розумінні пункту 3 частини першої статті 41 КЗпП України

28 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у порядку спрощеного позовного провадження розглянув касаційну скаргу представника ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до відділу освіти, культури, туризму, молоді та спорту Боринської селищної ради Самбірського району Львівської області (далі – Відділ освіти), третя особа – Боринська селищна рада Самбірського району Львівської області, про визнання незаконними та скасування наказів, поновлення на роботі,

стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

Судами встановлено, що 02 грудня 2013 року позивача було переведено з посади вчителя математики на посаду директора Верхньояблунського навчально-виховного комплексу (загальноосвітнього навчального закладу I–III ступенів – дошкільного навчального закладу) Турківської районної ради Львівської області, правонаступником якого є Верхньояблунський заклад загальної середньої освіти I–III ступеня – заклад дошкільної освіти Боринської селищної ради Самбірського району Львівської області (далі – Верхньояблунський ЗЗСО I–III ступенів – ЗДО). 20 квітня 2022 року Відділом освіти винесено наказ № 82 «Про проведення службового розслідування» щодо проведення службового розслідування за фактами, вказаними у відеозаписі користувача ОСОБА_2 у соціальній інтернет-мережі «Facebook», про встановлення можливих неправомірних дій, у тому числі булінгу, керівництвом та іншими працівниками Верхньояблунського ЗЗСО I–III ступенів – ЗДО відносно учнів цього закладу. Цим наказом створено відповідну комісію та з 28 квітня 2022 року до 27 травня 2022 року на час проведення службового розслідування відсторонено його від займаної посади директора.

У подальшому наказом Відділу освіти від 09 червня 2022 року № 57-о його звільнено 13 червня 2022 року із займаної посади директора Верхньояблунського ЗЗСО I–III ступенів – ЗДО за вчинення аморального проступку, несумісного з продовженням даної роботи на підставі пункту 3 частини першої статті 41 КЗпП України.

ОСОБА_1 вважав згадані накази незаконними і такими, що підлягають скасуванню, тому звернувся до суду з відповідними позовними вимогами. Також зазначав, що на його користь підлягає стягненню середній заробіток за час вимушеного прогулу та 60 000,00 грн на відшкодування моральної шкоди, оскільки він був позбавлений права на працю та можливості заробляти собі на життя, втратив душевний спокій, постійно перебував у стресовому стані, що негативно відобразалося на його здоров'ї.

Рішенням районного суду позов задоволено частково. Визнано протиправними і скасовано оспорювані накази, поновлено позивача на посаді директора Верхньояблунського ЗЗСО I–III ступенів – ЗДО. Стягнуто з Відділу освіти на користь ОСОБА_1 середній заробіток за час вимушеного прогулу з 28 квітня 2022 року до 27 травня 2022 року в розмірі 6 055,82 грн, з 14 червня 2022 року до 22 червня 2023 року в розмірі 387 318,96 грн з утриманням із цих сум установлених законодавством України податків та зборів, 6 000,00 грн – на відшкодування моральної шкоди.

Рішення суду першої інстанції мотивовано, зокрема тим, що факт вчинення булінгу з боку позивача по відношенню до учнів не знайшов свого підтвердження, а викладені в заявах батьків цих дітей відомості про те,

що на уроці математики директор школи вдарив по голові їх дітей, не свідчать про аморальність проступку в розумінні пункту 3 частини першої статті 41 КЗпП України. Відповідач на надав жодних належних і допустимих доказів наявності в діях ОСОБА_1 ознак вчинення ним аморального проступку, несумісного з продовженням виховної роботи.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та ухвалюючи нове рішення про відмову в задоволенні позову, суд апеляційної інстанції уважав доведеним вчинення позивачем аморального проступку, який суперечить вимогам педагогічної етики, моралі, а також загальноприйнятим нормам і правилам, порушує моральні цінності, які склалися в суспільстві, що свідчить про правомірність звільнення позивача з посади директора на підставі пункту 3 частини першої статті 41 КЗпП України, як і про дотримання порядку звільнення позивача.

Верховний Суд, переглядаючи справу, не погодився з висновками апеляційного суду, зокрема з огляду на таке.

Підставою для звільнення за пунктом 3 частини першої статті 41 КЗпП України є не будь-який аморальний проступок, а такий, що несумісний із продовженням цієї роботи. Оскільки законодавцем не визначено критеріїв визначення межі між проступками, сумісними і не сумісними з продовженням роботи, тому суд зобов'язаний з метою виконання завдання цивільного судочинства самостійно надати оцінку і встановити, чи є вчинений аморальний проступок, за який звільнено працівника, таким, що сумісний із продовженням роботи з урахуванням конкретних обставин справи.

Під час вирішення справ подібної категорії суду належить виходити не з формального підходу оцінки окремо того чи іншого вчинку педагога, а у разі встановлення за обставинами справи неодноразового вчинення педагогом поступків, несумісних зі званням учителя, надавати їм оцінку у сукупності, з урахуванням особливостей відносин у сфері навчально-виховного процесу та підвищеного рівня вимог до морально-етичних якостей і поведінки учителя (педагога, вихователя). Звільнення не може бути визнано правильним, якщо його проведено лише внаслідок загальної оцінки поведінки працівника, не підтвердженої конкретними фактами.

Булінг (цькування) відрізняється від сварки або конфлікту кількома типовими ознаками: по-перше, це систематичність (повторюваність) діяння – вчинення у різних формах насильства (фізичного, економічного, психологічного, сексуального, у тому числі за допомогою засобів електронної комунікації) двічі й більше разів стосовно однієї і тієї самої особи; по-друге, булінг (цькування) майже завжди має злий умисел, коли метою дій кривдника є умисне заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страху, тривоги, бажання підпорядковувати потерпілого своїм інтересам та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого; по-третє, для булінгу (цькування) характерний дисбаланс

сил – владний дисбаланс між кривдником і потерпілим (асиметричні відносини), різниця у фізичному розвитку, рівні соціально-психологічної адаптованості, соціальному статусі, стані здоров'я (наявність інвалідності чи особливих освітніх потреб), ментальному розвитку тощо; по-четверте, відсутність розкаяння у кривдника.

Таким чином, суд першої інстанції обґрунтовано вважав, що викладені в заявах батьків учнів відомості, з урахуванням типових ознак булінгу, визначених законом, не є належним та достатнім підтвердженням факту булінгу. Роботодавець, приймаючи оспорюваний наказ про звільнення позивача з роботи у зв'язку з вчиненням ним аморального проступку, не встановив конкретних діянь з боку ОСОБА_1, які б полягали у певному вигляді насильства над учнями (психологічне, фізичне), їх систематичності та наявності наслідків у вигляді заподіяння учням психічної та/або фізичної шкоди. Самі по собі заяви ОСОБА_4 та ОСОБА_5 без доведення конкретними доказами викладених у них обставин щодо дій з боку позивача по відношенню до учнів (їх дітей), які відповідач розцінив як булінг, не свідчать про аморальність проступку в розумінні пункту 3 частини першої статті 41 КЗпП України.

У зв'язку із наведеним Верховний Суд постанову апеляційного суду скасував та залишив у силі рішення суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 лютого 2024 року у справі № 458/394/22 (провадження № 61-17173св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117624209>.

3.3. У разі невиконання своїх обов'язків у частині дотримання норм етики і правил поведінки працівника може бути притягнуто до дисциплінарної та/або матеріальної відповідальності. Допущені порушення не є правовою підставою для звільнення працівника на підставі пункту 2 частини першої статті 40 КЗпП України

28 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу акціонерного товариства «Державний експортно-імпорتنний банк України» (далі – АТ «Укрексімбанк») у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ «Укрексімбанк», третя особа – голова Правління АТ «Укрексімбанк», про скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та відшкодування моральної шкоди.

Судами встановлено, що з серпня 2020 року позивач працював на посаді начальника управління внутрішньої безпеки, цивільного захисту та охорони департаменту банківської безпеки АТ «Укрексімбанк». Наказом від 12 листопада 2021 року № 1968-к його звільнено з роботи згідно з пунктом 2 частини першої

статті 40 КЗпП України. Підставами звільнення стали рішення Наглядової ради та Правління АТ «Укресімбанк», обґрунтовані порушенням позивачем трудової дисципліни, а саме недотримання положень Кодексу поведінки (етики) АТ «Укресімбанк» та посадової інструкції.

У грудні 2021 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом, в якому просив скасувати наказ про звільнення, поновити його на роботі, стягнути середній заробіток за час вимушеного прогулу та відшкодувати моральну шкоду.

Рішенням міськрайонного суду позовні вимоги задоволено частково, скасовано наказ про звільнення та поновлено позивача на посаді, зобов'язано відповідача виплатити ОСОБА_1 середню заробітну плату за час вимушеного прогулу та стягнуто моральну шкоду.

Постановою апеляційного суду рішення міськрайонного суду в частині вирішення позову про стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу та моральної шкоди скасовано, ухвалено в цій частині нове судове рішення про часткове задоволення позову.

Верховний Суд, переглядаючи справу, звернув увагу на таке.

Пунктом 2 частини першої статті 40 КЗпП України визначено, що трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом у випадках виявленої невідповідності працівника займаній посаді або виконуваній роботі внаслідок недостатньої кваліфікації або стану здоров'я, які перешкоджають продовженню роботи.

Невідповідність працівника займаній посаді або виконуваній роботі – це документально підтверджена неможливість продовжувати виконання роботи працівником за умови, що така робота потребує певної кваліфікації чи стану здоров'я.

Для звільнення працівника за пунктом 2 частини першої статті 40 КЗпП України необхідною умовою є встановлення, що неналежне виконання працівником трудових обов'язків було результатом недостатньої кваліфікації або стану здоров'я, що свідчать про відсутність вини працівника в неналежному виконанні трудових обов'язків і не може бути підставою для його звільнення за пунктом 3 частини першої статті 40 КЗпП України. Обставини, які свідчать про вину працівника, не можуть наводитися як аргумент, що обґрунтовує необхідність звільнення за пунктом 2 частини першої статті 40 КЗпП України. Якщо власник має докази винного неналежного виконання трудових обов'язків працівником з його вини, він вправі притягнути його до дисциплінарної відповідальності, в тому числі у виді звільнення з роботи на підставі пункту 3 частини першої статті 40 КЗпП України.

Підставою для звільнення ОСОБА_1 з роботи стало фактично порушення останнім положень Кодексу етики та посадової інструкції в частині зобов'язання дотримуватись професійних етичних норм, а звільнення останнього пов'язане

з допущенням ним неналежного виконання своїх трудових обов'язків, можливого перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, що за своїм характером може бути підставою для притягнення позивача до дисциплінарної відповідальності.

Суди попередніх інстанцій правильно визначили характер спірних правовідносин, норму матеріального права, яка підлягає застосуванню, та з огляду на встановлені обставини, які передували звільненню позивача з роботи, порядок такого звільнення та визначені роботодавцем обґрунтування причин звільнення дійшли загалом правильного висновку про відсутність правових підстав для звільнення ОСОБА_1 з роботи саме на підставі пункту 2 частини першої статті 40 КЗпП України.

Допущені позивачем порушення трудової дисципліни є суттєвими, однак вони не є правовою підставою для звільнення на підставі пункту 2 частини першої статті 40 КЗпП України. Отже, саме неправильна кваліфікація роботодавцем дій працівника призвела до його незаконного звільнення.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення міськрайонного суду у некасованій після апеляційного перегляду частині та постанову апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 лютого 2024 року у справі № 357/15166/21 (провадження № 61-14821св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117373887>.

4. Спори, що виникають із житлових правовідносин

4.1. Встановлення порядку користування жилим приміщенням у будинках державного і громадського житлового фонду та зміна умов договору найму (укладення окремого договору найму) є різними способами захисту права. Положення статті 816 ЦК України не передбачають будь-яких обмежень реалізації права наймача та осіб, які постійно проживають разом із ним, на визначення порядку користування жилим приміщенням у будинках державного і громадського житлового фонду та не пов'язують таку можливість із площею наданого в найм жилого приміщення

19 лютого 2024 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за її позовом, яка діє у власних інтересах та в інтересах малолітньої дочки ОСОБА_2, до ОСОБА_3, ОСОБА_4, КП «Керуюча компанія з обслуговування житлового фонду Дарницького району м. Києва», третя особа – Служба у справах дітей та сім'ї Дарницької районної в місті Києві державної адміністрації, про зміну умов договору найму жилого приміщення квартири та встановлення порядку користування квартирою.

Судами встановлено, що на підставі наказу комунального підприємства «Господар Дарницького району міста Києва» від 25 грудня 2012 року № 57 «Про зміну договору найму житлових приміщень» договір найму двокімнатної квартири (житлова площа 30,8 кв. м), за спільною згодою усіх дорослих членів сім'ї, у зв'язку зі смертю основного квартиронаймача, було оформлено на ОСОБА_1, зі складом сім'ї: вона, її чоловік ОСОБА_3, його син від попереднього шлюбу ОСОБА_4 та їх спільна дочка ОСОБА_2.

Після розірвання шлюбу у червні 2020 року між сторонами виник спір щодо порядку користування спірним житлом.

У грудні 2020 року позивач звернулась до КП «Керуюча компанія з обслуговування житлового фонду Дарницького району м. Києва» із заявою про внесення змін до договору найму, однак їй було відмовлено у зміні договору найму у зв'язку з відсутністю згоди її колишнього чоловіка та його сина.

У січні 2021 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом, у якому просила встановити порядок користування спірною квартирою та виділити у користування їй та малолітній дочці житлову кімнату площею 16,5 кв. м; ОСОБА_3 та ОСОБА_4 – житлову кімнату площею 14,3 кв. м, а коридор, ванну, вбиральню, кухню залишити у спільному користуванні; зобов'язати КП «Керуюча компанія з обслуговування житлового фонду Дарницького району м. Києва» внести зміни в договір найму квартири шляхом укладення з нею окремого договору найму житлової кімнати площею 16,5 кв. м у відповідній квартирі, залишивши право спільного користування нежитловими приміщеннями, та відкриття окремого рахунку на її ім'я.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено. Рішення судів першої та апеляційної інстанцій мотивовані тим, що у спірній квартирі, житлова площа якої становить 30,8 кв. м, проживають четверо осіб, тому встановлення порядку користування цією квартирою призведе до погіршення житлових умов цих осіб, ураховуючи встановлену законодавством норму розміром 13,65 кв. м на одну особу. Договір найму може бути укладений лише на ізольоване жите приміщення, тому вимоги позивача про укладення окремих договорів найму на кімнати, які є суміжними, не ґрунтуються на вимогах закону.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду, переглядаючи справу, зазначив таке.

Встановлення порядку користування жилим приміщенням у будинках державного і громадського житлового фонду та зміна умов договору найму (укладення окремого договору найму) є різними способами захисту права.

Право наймача та осіб, які постійно проживають разом з ним, на визначення порядку користування жилим приміщенням у будинках державного і громадського житлового фонду передбачено частиною четвертою статті 816 ЦК України, що не містить будь-яких обмежень реалізації цього права,

і таке право не пов'язано з певними межами. З урахуванням правила про пріоритетність норм ЦК України над нормами інших законів, застосуванню підлягає частина четверта статті 816 ЦК України.

Тлумачення змісту частини четвертої статті 816 ЦК України дає підстави для висновку, що первинне значення у врегулюванні відносин щодо порядку користування жилим приміщенням має домовленість. Водночас, при виникненні конфліктної ситуації, яка унеможливорює добровільне встановлення порядку користування жилим приміщенням, такий порядок користування може встановити суд за позовом наймача або особи, яка постійно проживає разом з ним.

Отже, положення статті 816 ЦК України не передбачають будь-яких обмежень реалізації права наймача та осіб, які постійно проживають разом з ним, на визначення порядку користування жилим приміщенням у будинках державного і громадського житлового фонду, не пов'язують таку можливість з площею наданого у найм житлового приміщення.

Суди попередніх інстанцій не врахували наявності між квартиронаймачем та колишніми членами її сім'ї спору щодо користування наданою їм у встановленому законом порядку в найм квартиру, відсутності можливості у сторін досягти домовленості щодо порядку користування спільним житлом. З огляду на характер спірних правовідносин, наявності у спірній квартирі двох кімнат, в яких можуть проживати по дві особи однієї статі, а також наявності технічної можливості експлуатації кожної кімнати відокремлено, висновки судів попередніх інстанцій про відмову у задоволенні позовних вимог про встановлення порядку користування жилим приміщенням є передчасними.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду рішення районного суду та постанову апеляційного суду в частині вирішення позовних вимог про зміну умов договору найму жилого приміщення змінив, виклавши їх мотивувальну частину в новій редакції, постанову апеляційного суду в частині вирішення позовних вимог про встановлення порядку користування квартирою скасував, справу у цій частині направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 лютого 2024 року у справі № 753/95/21 (провадження № 61-3800сво23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117206127>.

4.2. На військовослужбовців (зокрема, звільнених із військової служби), а також членів їхніх сімей, які були забезпечені постійним житлом у межах норми (у тому числі, шляхом отримання грошової компенсації за належне для отримання житлове приміщення), не можуть поширюватися гарантії, передбачені статтею 125 ЖК України, при їх виселенні з попередньо наданого на час проходження

військової служби тимчасового житла (службового житла чи кімнати в гуртожитку).

Ризики, пов'язані з використанням отриманої військовослужбовцем грошової компенсації та порядком й умовами придбання житла, не можуть покладатися на Збройні Сили України та державу загалом, яка належним чином виконала свої обов'язки

14 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Національного університету оборони України у справі за позовом Національного університету оборони України до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, яка діє в своїх інтересах та інтересах неповнолітньої ОСОБА_4, третя особа – Служба у справах дітей та сім'ї Дарницької районної в місті Києві державної адміністрації, про виселення без надання іншого жилого приміщення.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 є офіцером Збройних Сил України, який до 2008 року проходив військову службу в Національному університеті оборони України. Станом на час пред'явлення позову він був звільнений у запас, є інвалідом другої групи внаслідок війни.

ОСОБА_1 та його сім'ї, яка складається з чотирьох осіб, була надана кімната в гуртожитку, який належить на праві власності державі в особі Міністерства оборони України та перебуває на балансі Національного університету оборони України. Вказаний гуртожиток призначений для забезпечення жилими приміщеннями військовослужбовців, які проходять військову службу (навчаються) в університеті та не забезпечені житлом м. Києві.

У грудні 2020 року ОСОБА_1 та його сім'ї виплачено грошову компенсацію для отримання (придбання) житлового приміщення. ОСОБА_1 та члени його сім'ї після отримання грошової компенсації на житло для військовослужбовців були зняті з квартирної обліку в гарнізоні м. Києва на підставі статті 40 ЖК України, але не звільнили жиле приміщення в гуртожитку.

З урахуванням зазначеного у грудні 2021 року Національний університет оборони України звернувся до суду з позовом, в якому просив виселити ОСОБА_1 та його сім'ю з кімнати у гуртожитку без надання іншого жилого приміщення.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено. Судові рішення мотивовані тим, що через введення на території України воєнного стану забудовник не виконав своїх зобов'язань з будівництва квартири за рахунок коштів, які були виплачені відповідачам в якості грошової компенсації для отримання (придбання) жилого приміщення. Отже, відповідачі з дитиною не мають іншого житла, окрім спірної кімнати у гуртожитку, якою вони користуються, та не підлягають виселенню

з гуртожитку на підставі статей 125, 132 ЖК України без надання іншого жилого приміщення.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Виходячи з необхідності забезпечення загальнонаціональної та економічної безпеки і добробуту, ефективного витрачання матеріальних ресурсів, захисту прав військовослужбовців, які не забезпечені ані постійним, ані службовим житловим, а також принципів рівності, добросовісності та справедливості, слід дійти висновку, що на військовослужбовців (зокрема звільнених з військової служби), а також членів їх сімей, які були забезпечені постійним житлом в межах норми (у тому числі шляхом отримання грошової компенсації за належне для отримання житлове приміщення), не можуть поширюватися гарантії, передбачені статтею 125 ЖК України, при їх виселенні з попередньо наданого на час проходження військової служби тимчасового житла (службового житла чи кімнати у гуртожитку).

У такому випадку виключаються підстави для додаткового покладення на державу обов'язку з надання іншого житла при виселенні військовослужбовців з гуртожитку, оскільки відповідачі, за їхньою згодою, отримали грошову компенсацію за належне для отримання жиле приміщення, цільове використання такої компенсації держава не контролює.

Це відповідає принципам справедливості, пропорційності і рівності всіх військовослужбовців, а також умовам реалізації обов'язку держави щодо забезпечення житлом військовослужбовців.

Отримавши грошову компенсацію за належне для отримання жиле приміщення, відповідачі спрямували грошові кошти за цільовим призначенням – на придбання трикімнатної квартири, уклавши попередній договір купівлі-продажу квартири, однак з незалежних як від держави, так і від відповідачів обставин житло не було добудовано вчасно. Ризики, пов'язані з використанням отриманої військовослужбовцем грошової компенсації та порядком і умовами придбання житла, не можуть покладатися на Збройні Сили України та державу загалом, яка належним чином виконала свої обов'язки перед відповідачами.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду, а справу направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 лютого 2024 року у справі № 753/26541/21 (провадження № 61-16323св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117043550>.

4.3. Позовна вимога про визнання укладеним у запропонованій редакції договору найму житлового приміщення в гуртожитку між власником такого приміщення та особою, яка в ньому проживає, проте незаконно ухиляється від

укладення такого договору, чим порушує право власника на мирне володіння майном, не суперечить способам захисту, визначеним пунктом 1 частини другої статті 16 ЦК України. При цьому такий договір повинен відповідати вимогам Примірнього положення про користування гуртожитками, Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» та ЦК України стосовно його істотних умов

28 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання укладеним договором найму житлових приміщень у гуртожитку в запропонованій редакції.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 є власником нерухомого майна – приміщень загальною площею 1 494,1 кв. м. Рішенням районного суду від 02 грудня 2021 року, яке має преюдиційне значення, встановлено, що відповідний будинок має статус гуртожитку.

ОСОБА_2 з повнолітніми дітьми проживає у приміщенні цього гуртожитку, житловою площею 30,00 кв. м, яке складається з двох кімнат, відповідно до ордерів від 04 серпня 2003 року на право заняття житлової площі в гуртожитку, виданих ВАТ «Чернівецький цукровий завод», на період її роботи на підприємстві. Наказом від 03 листопада 2003 року № 28-К відповідача звільнено з роботи у ВАТ «Чернівецький цукровий завод» у зв'язку зі скороченням штату.

Кімнати, які займає відповідач з дітьми, перебувають у власності позивача, яка 27 грудня 2022 року направила на адресу ОСОБА_2 пропозицію укласти договір найму житлових приміщень у гуртожитку та додала два примірники договору. Відповідач на пропозицію не відреагувала, оплату за користування квартирою в гуртожитку не здійснює.

ОСОБА_1 зверталася з позовами до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості за користування житлом та про стягнення безпідставно збережених коштів (орендної плати), у задоволенні яких їй було відмовлено у зв'язку з тим, що між сторонами не укладено договір оренди житлових приміщень, який би встановлював плату за користування вказаними приміщеннями.

У травні 2023 року ОСОБА_1 звернулася до суду з позовом, в якому просила суд визнати укладеним між нею та ОСОБА_2 договором найму житлових приміщень у гуртожитку від 02 січня 2023 року в запропонованій нею редакції.

Рішенням районного суду в задоволенні позову відмовлено з підстав ненадання до суду підтвердження про отримання ОСОБА_2 пропозиції щодо укладення договору.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду змінено, викладено його мотивувальну частину в новій редакції. Постанову апеляційного

суду мотивовано тим, що між сторонами не досягнуто згоди щодо істотних умов договору найму житлових приміщень у гуртожитку у запропонованій позивачем редакції. Визнання договору укладеним за рішенням суду можливе тільки у випадку, якщо відповідач зобов'язаний укласти такий договір відповідно до нормативного акта обов'язкової дії, а нормативний акт, який би передбачав обов'язкове укладення договору найму житла, відсутній.

Верховний Суд не погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

У справі виник спір про спонукання укласти договір найму житлових приміщень у гуртожитку відповідно до Примірного положення про користування гуртожитками, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 червня 2018 року № 498, Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» та статей 810, 811–813 ЦК України, які зобов'язують користувачів житла у гуртожитку укласти договір найму із власником жилого приміщення та вносити плату за користування жилою площею й за комунальні послуги.

Суд вправі задовольнити позов про спонукання укласти договір лише в разі, якщо встановить, що існує правовідношення, в силу якого сторони зобов'язані укласти договір, але одна із сторін ухилилася від цього. При цьому у справі має бути доведено наявність відповідного правовідношення, а саме прямого законодавчого обов'язку відповідача щодо укладення договору.

До спірних правовідносин підлягає застосуванню стаття 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, відповідно до якої кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном.

Вимогу позивача про зобов'язання укласти договір у певній редакції у випадках, які допускають вирішення таких спорів судом, слід тлумачити як вимогу про визнання укладеним такого договору в судовому порядку у запропонованій позивачем редакції, що не суперечить способам захисту, визначеним пунктом 1 частини другої статті 16 ЦК України.

Суди попередніх інстанцій не перевірили відповідність запропонованого позивачем проєкту договору найму житлових приміщень у гуртожитку вимогам Примірного положення про користування гуртожитками, Закону України «Про забезпечення реалізації житлових прав мешканців гуртожитків» та ЦК України стосовно істотних умов такого договору, всупереч наведеним нормативно-правовим актам виснували про безпідставність заявлених позовних вимог, залишивши без уваги ті обставини, що відповідач безоплатно користується майном позивача, чим порушила її право на мирне володіння майном.

З огляду на наведене Верховний Суд рішення районного суду та постанову апеляційного суду скасував, справу передав на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 лютого 2024 року у справі № 726/1063/23 (провадження № 61-17636св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117373815>.

5. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

5.1. При вирішенні спору між розлученими батьками про визначення місця проживання дитини суд, керуючись міжнародними нормами та принципом рівності прав і обов'язків батьків, з урахуванням обставин справи має право розглянути питання щодо визначення місця проживання дитини з одним із батьків із забезпеченням контакту дитини з іншим із батьків чи застосування спільної фізичної опіки з почерговим проживанням дитини в помешканні кожного з батьків за відповідним графіком

16 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження з викликом учасників справи касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – відділ «Служби у справах дітей» Личаківського району управління «Служби у справах дітей» Департаменту гуманітарної політики Львівської міської ради, про визначення місця проживання трьох неповнолітніх дітей.

Судами встановлено, що з 2007 року до 2019 року сторони перебували у зареєстрованому шлюбі, в якому у них народилося троє дітей.

Після розірвання шлюбу два старші сини залишилися проживати з батьком, проти чого мати не заперечувала у зв'язку з проблемами зі станом здоров'я.

У грудні 2019 року батько звернувся до суду з позовом про визначення місця проживання трьох дітей разом з ним, оскільки відповідач створювала штучні перешкоди у його спілкуванні з молодшим сином.

У вересні 2021 року мати звернулася до суду із зустрічним позовом про визначення місця проживання трьох дітей разом з нею, посиляючись на випадки фізичного та емоційного насильства ОСОБА_1 відносно молодшого та середнього синів, а також виховання дітей у ненависті до близьких та рідних людей, зокрема до неї.

Суд першої інстанції визначив місце проживання старших синів із батьком, молодшого – з матір'ю.

Апеляційний суд змінив рішення суду першої інстанції, визначив місце проживання молодшого сина також з батьком.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з такими висновками судів попередніх інстанцій та ухвалив нове судове рішення, яким визначив місце проживання двох молодших малолітніх дітей (старшому вже виповнилося 15 років) по чергово з кожним із батьків: два тижні з батьком, два тижні з матір'ю, акцентувавши на тому, що старший має право приєднуватися до братів. Після двох тижнів той із батьків, із ким проживали діти, зобов'язаний супроводити (привезти) їх до місця проживання другого з батьків та передати під фізичну опіку іншого з батьків.

Касаційний суд врахував, що сторони працюють в одному місті та проживають у передмісті Львова, позитивно характеризуються, висловлюють бажання однаковою мірою піклуватися про дітей.

Під час розгляду справи в суді касаційної інстанції було проведено три судових засідання за участю учасників справи та їх представників. Кожна зі сторін погоджувалася на встановлення по чергової спільної опіки, подала проект мирової угоди, однак остаточної згоди щодо всіх умов сторони не дійшли.

Колегія суддів узяла до уваги пропозиції сторін, викладені в проектах мирових угод, та погодилася з остаточним висновком органу у справах дітей щодо застосування в сімейній ситуації, з приводу якої існує спір, моделі спільної фізичної опіки батьків щодо дітей.

Оскільки діти тривалий час проживають з батьком, вони мають відповідні соціальні контакти за місцем проживання батька, виявляють більшу прихильність до нього. Однак, вочевидь, діти потребують і материнської турботи та любові, що має позитивно впливати на їхній розвиток.

Застосування спільної фізичної опіки у цій справі спрямоване на повернення матері в життя і виховання дітей, які потребують як материнського, так і батьківського виховання, що разом формують основу становлення дітей як повноцінних членів суспільства.

Суд також узяв до уваги необхідність забезпечення спільного проживання братів з огляду на їхній емоційний зв'язок, взаємопідтримку та бажання проживати разом, що відповідає принципу якнайкращого забезпечення інтересів дітей.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 16 лютого 2024 року у справі № 465/6496/19 (провадження № 61-16408св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117074192>.

6. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

6.1. Заявляючи вимоги про зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині, позивач повинен довести суду та підтвердити належними і допустимими доказами підстави такого зменшення, зокрема, відсутність або негативний

характер відносин між спадкоємцем та спадкодавцем, неприязні стосунки між ними, зумовлені аморальною поведінкою спадкоємця, тощо

14 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 ОСОБА_3 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, треті особи: приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу, Управління авіації та поліції на воді Головного управління національної поліції в м. Києві, про зменшення обов'язкової частки у спадщині.

Судами встановлено, що за життя ОСОБА_4 склав заповіт від 06 лютого 2020 року, яким все майно, де б воно не було та з чого б воно не складалось, заповів своєму другу ОСОБА_1.

ОСОБА_4 помер, причина смерті – самогубство, перша невдала спроба якого відбулася ще у березні 2019 року. Спадкоємцем за заповітом померлого став позивач як його найближчий друг, обов'язкову частку в спадщині має батько померлого ОСОБА_2. Обидва спадкоємці подали заяви про прийняття спадщини, яка складається з квартири, земельної ділянки, автомобіля та готівкових коштів.

У жовтні 2021 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом, в якому просив зменшити обов'язкову частку батька померлого у спадщині його сина з 1/2 частки спадкового майна до 1/10 частки спадкового майна у зв'язку з непідтриманням спадкоємцем зв'язків із спадкодавцем, а саме відсутність спілкування батька з померлим сином ще з дитинства, не відновлення спілкування з сином після першої спроби самогубства останнього, відсутність батька на похоронах сина тощо.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено з підстав ненадання позивачем належних та достатніх доказів на підтвердження відповідних фактів.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновками судів попередніх інстанцій та звернув увагу на таке.

Відповідно до частини першої статті 1241 ЦК України розмір обов'язкової частки у спадщині може бути зменшений судом з урахуванням відносин між спадкоємцями та спадкодавцем, а також інших обставин, які мають істотне значення.

Отже, при вирішенні спорів про зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині встановленню та оцінюванню судом підлягає характер відносин між спадкодавцем та спадкоємцем, інші обставини, що мають істотне значення.

Заявляючи вимоги про зменшення розміру обов'язкової частки, позивач повинен довести суду та підтвердити належними і допустимими доказами підстави такого зменшення, зокрема, відсутність або негативний характер

відносин між спадкоємцями та спадкодавцем, неприязні стосунки в зв'язку з аморальною поведінкою спадкоємця тощо.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку, що позивач не надав належних та достатніх доказів на підтвердження того, що між спадкодавцем та його батьком було припинено спілкування чи/або існували неприязні стосунки, зумовлені саме поведінкою спадкоємця обов'язкової частки, який є особою похилого віку, або інших обставин, які б були підставою для застосування положень абзацу другого частини першої статті 1241 ЦК України.

Доводи заявника про те, що відсутність батька в житті померлого сина була однією з причин його схильності до самогубства, теж відхилені колегією суддів, оскільки наведене не підтверджено жодними доказами, а відповідно до частини шостої статті 81 ЦПК України доказування не може ґрунтуватись на припущеннях.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд рішення районного суду та постанову апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 лютого 2024 року у справі № 756/13408/20 (провадження № 61-13222св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117043625>.

7. Справи окремого провадження

7.1. Процесуальною правосуб'єктністю на подання заяви про визнання особи недієздатною наділені не всі родичі такої особи, а лише члени сім'ї, у тому числі близькі родичі.

Особа, яка проживає з відповідною особою та здійснює догляд за нею на договірних засадах, троюрідна сестра, близькі друзі сім'ї, хрещені батьки не можуть вважатися членами сім'ї чи близькими родичами в розумінні частини першої статті 296 ЦК України, а тому не є суб'єктами, які мають право звертатися до суду із заявою про визнання особи недієздатною.

Висновок судово-психіатричної експертизи, наданий у справі за заявою особи, яка не наділена процесуальною правосуб'єктністю на подання заяви про визнання особи недієздатною, є належним та допустимим доказом у справі за заявою матері про визнання її сина недієздатним та встановлення над ним опіки в разі об'єднання таких справ в одне провадження

28 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційні скарги ОСОБА_5, ОСОБА_1 та ОСОБА_4, ОСОБА_3, ОСОБА_2 у справі за заявою ОСОБА_1, ОСОБА_4, ОСОБА_5, за заявою ОСОБА_2 та за заявою ОСОБА_3, заінтересовані особи: ОСОБА_6, Козинська селищна рада

Обухівського району Київської області, приватний нотаріус Київського міського нотаріального округу, Шевченківська районна в місті Києві державна адміністрація, про визнання ОСОБА_6 недієздатним та встановлення над ним опіки.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 є особою, яка на постійній основі здійснювала та здійснює на цей час догляд за ОСОБА_6. ОСОБА_2 є матір'ю ОСОБА_6. ОСОБА_3 є троюрідною сестрою ОСОБА_6. ОСОБА_4 був близьким другом померлого батька ОСОБА_6. ОСОБА_5 є хрещеним батьком ОСОБА_6.

У вересні 2021 року ОСОБА_1, ОСОБА_4, ОСОБА_5 звернулися до суду із заявою про визнання ОСОБА_6 недієздатним та встановлення над ним опіки. На обґрунтування заявлених вимог зазначали, що з 2014 року до 2021 року ОСОБА_1 проживала однією сім'єю без реєстрації шлюбу з батьком ОСОБА_6, який помер, та постійно доглядала сина померлого.

У листопаді 2022 року ОСОБА_2 звернулася до суду із заявою про визнання ОСОБА_6 недієздатним та призначення його опікунами ОСОБА_4 та ОСОБА_1.

У січні 2023 року ОСОБА_3 звернулася до суду із заявою про визнання ОСОБА_6 недієздатним та призначення її його опікуном.

Всі три справи було об'єднано в одне провадження.

Рішенням районного суду заяви задоволено, визнано ОСОБА_6 недієздатним. Встановлено опіку над ОСОБА_6 та призначено його опікунами ОСОБА_1, ОСОБА_3, ОСОБА_4 та ОСОБА_5.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду скасовано, ухвалено нове судове рішення, яким заяви ОСОБА_1, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 залишено без розгляду, у задоволенні заяви ОСОБА_2 відмовлено.

Постанову суду апеляційної інстанції мотивовано тим, що заявники ОСОБА_1, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 не є членами сім'ї ОСОБА_6 чи його близькими родичами, вони не можуть бути заявниками у зазначеній категорії справ окремого провадження, тому суд не мав правових підстав для розгляду їх заяв. При вирішенні заяви ОСОБА_2 суд першої інстанції помилково взяв до уваги висновок судово-психіатричної експертизи, який є недопустимим доказом, з огляду на те, що така експертиза була призначена за клопотанням осіб, які не мають правових підстав для подання заяви про визнання ОСОБА_6 недієздатним.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду в частині вирішення заяв ОСОБА_1, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5 та звернув увагу на таке.

Згідно з частиною третьою статті 296 ЦПК України заяву про визнання фізичної особи недієздатною може бути подано членами її сім'ї, близькими родичами, незалежно від їх спільного проживання, органом опіки та піклування, закладом з надання психіатричної допомоги.

Законодавством не передбачено вичерпного переліку членів сім'ї та визначено критерії, за наявності яких особи складають сім'ю. Такими критеріями віднесення до кола членів однієї сім'ї є спільне проживання, спільний побут і взаємні права й обов'язки осіб, які об'єдналися для спільного проживання.

З урахуванням встановлених судами попередніх інстанцій обставин щодо договірного характеру правовідносин між ОСОБА_1 та померлим батьком ОСОБА_6, пов'язаних з наданням нею догляду за ОСОБА_6, колегія суддів зауважила, що спільне проживання заявниці з ОСОБА_6 з 2014 року, а саме протягом виконання нею роботи по догляду за останнім, не має ознак сімейних відносин між ними. Щодо ОСОБА_3, яка є троюрідною сестрою ОСОБА_6, то згідно з визначеним у законодавстві України переліком таких осіб, вона не входить до числа його близьких родичів та не може діяти всупереч діям на намірам матері ОСОБА_6.

Встановивши, що суд першої інстанції не мав правових підстав для розгляду по суті заяв осіб, які не наділені процесуальною правосуб'єктністю, визначеною частиною третьою статті 296 ЦПК України, суд апеляційної інстанції законно та обґрунтовано на підставі положень частини п'ятої статті 367 ЦПК України переглянув справу окремого провадження у повному обсязі (також в частині щодо заяв ОСОБА_4 та ОСОБА_5, яка не оскаржувалася жодним з учасників справи в апеляційному порядку).

Разом з тим Верховний Суд не погодився з висновком апеляційного суду в частині вирішення заяви ОСОБА_2 з огляду на таке.

Визнаючи недопустимим доказом висновок судово-психіатричної експертизи, наданий на виконання ухвали у справі № 372/3474/21, апеляційний суд не врахував того, що ця справа, у межах якої проводилась відповідна судово-психіатрична експертиза, об'єднана з іншими справами, і до неї входить також справа за заявою ОСОБА_2 про визнання її сина недієздатним та встановлення над ним опіки.

Висновок судово-психіатричної експертизи є чітким, недвозначним та жодним із учасників справи не заперечувався.

Ураховуючи наявні у матеріалах справи дані про стан психічного здоров'я ОСОБА_6 з народження, визнання таких обставин усіма учасниками справи, призначення судом та проведення у справі судово-психіатричної експертизи, а також фактичного заявлення ОСОБА_2 клопотання про необхідність призначення у справі відповідно до положень статті 298 ЦПК України судово-психіатричної експертизи, висновок суду апеляційної інстанції про відсутність у матеріалах справи доказів на підтвердження того, що ОСОБА_6 внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатен усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними, є передчасним.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову апеляційного суду у частині вирішення заяви ОСОБА_2 скасував, справу у цій частині направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 лютого 2024 року у справі № 372/3474/21 (провадження № 61-16349св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117373890>.

8. Застосування норм процесуального права

8.1. Особа, яка на момент ухвалення судом рішення про визнання права власності на об'єкт спільної сумісної власності співвласників багатоквартирного будинку не була співвласником указанного будинку та, відповідно, не мала прав, свобод чи інтересів щодо предмета спору, не наділена процесуальним правом на апеляційне оскарження судового рішення. У разі відкриття апеляційного провадження за скаргою такої особи воно підлягає закриттю на підставі пункту 3 частини першої статті 362 ЦПК України

28 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_16, в інтересах якої діє адвокат, у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11, ОСОБА_12, ОСОБА_13, ОСОБА_14, ОСОБА_15 про визнання права власності.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 є власником квартир № 4 та № 5 у багатоквартирному будинку, загальна площа яких складає 379,8 кв. м.

Згідно із заявами відповідачів – співвласників квартир відповідного багатоквартирного будинку, посвідчених ділянкою № 2 Комунального підприємства «ДЄЗ «Жовтневе», ними здійснено уступку своїх прав спільної сумісної власності на допоміжне нежиле приміщення горища, загальною площею 398,3 кв. м, що розташоване над квартирами № 4 та № 5 у спірному будинку, на користь ОСОБА_1.

У листопаді 2006 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом до співвласників квартир відповідного багатоквартирного будинку про визнання за ним права власності на допоміжне нежиле приміщення горища.

Рішенням районного суду від 08 грудня 2006 року позов задоволено. Визнано за ОСОБА_1 право власності на допоміжне нежиле приміщення горища, загальною площею 398,3 кв. м, ураховуючи, що інші співвласники квартир у будинку здійснили уступку своїх прав спільної сумісної власності на нього.

На момент ухвалення відповідного рішення суду першої інстанції квартира № 1 у спірному будинку не була приватизована. У подальшому вона була приватизована, в серпні 2008 року. Після проведеної реконструкції відповідної

квартири № 1 у нежитлове приміщення офісу-магазину, воно було перепродано декілька разів.

На підставі договору дарування від 06 квітня 2018 року його власником стала ОСОБА_17.

У липні 2021 року ОСОБА_17 продала вказане приміщення ОСОБА_16 за договором купівлі-продажу.

У 2020 році ОСОБА_17, правонаступником якої є ОСОБА_16, подала апеляційну скаргу на рішення районного суду від 08 грудня 2006 року, яким за ОСОБА_1 визнано право власності на допоміжне нежиле приміщення горища у спірному будинку.

Ухвалою апеляційного суду від 29 червня 2023 року апеляційне провадження закрито. Апеляційний суд керувався тим, що оскільки ОСОБА_17 не була власником квартири у спірному будинку на дату ухвалення оскаржуваного рішення суду, відповідно, не була співвласником допоміжного приміщення у цьому будинку, оскаржуване рішення не порушує її прав, яких на момент ухвалення рішення суду не існувало.

Переглядаючи справу, Верховний Суд погодився з висновком суду апеляційної інстанції та звернув увагу на таке.

Відповідно до частини першої статті 352 ЦПК України учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку рішення суду першої інстанції повністю або частково.

У зазначеній статті визначено коло осіб, які наділені процесуальним правом на апеляційне оскарження судового рішення і які поділяються на дві групи, – учасники справи, а також особи, які участі у справі не брали, але судові рішення стосується їх прав, інтересів та (або) обов'язків.

На відміну від оскарження судового рішення учасниками справи, особа, яка не брала участі у справі, має довести наявність у неї правового зв'язку зі сторонами спору або безпосередньо судовим рішенням через обґрунтування наявності таких критеріїв: вирішення судом питання про її право, інтерес, обов'язок, і такий зв'язок має бути очевидним та безумовним, а не ймовірним. Водночас судові рішення, оскаржуване особою, яка не брала участі у справі, повинно безпосередньо стосуватися прав, інтересів та обов'язків цієї особи, тобто судом має бути розглянуто й вирішено спір про право у правовідносинах, учасником яких на момент розгляду справи та ухвалення рішення судом першої інстанції є заявник, або в рішенні міститься судження про права та обов'язки цієї особи у відповідних правовідносинах, або рішення впливає на права та обов'язки такої особи.

ОСОБА_17, яка подала апеляційну скаргу в 2020 році, стала власником нежитлового приміщення в спірному будинку на підставі договору дарування від 06 квітня 2018 року, тобто на момент ухвалення районним судом рішення

від 08 грудня 2006 року вона не була співвласником вказаного будинку та, відповідно, на час вирішення справи районним судом не мала прав, свобод чи інтересів щодо предмета спору.

Отже, апеляційний суд діяв у межах своїх повноважень, визначених процесуальним законом, та обґрунтовано закрит апеляційне провадження на підставі пункту 3 частини першої статті 362 ЦПК України.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд ухвалу апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 лютого 2024 року у справі № 2-10308/2006 (провадження № 61-11931св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117373839>.

8.2. Скрин сторінки електронної пошти про направлення на офіційну електронну адресу суду заяви про усунення недоліків апеляційної скарги не є доказом, який підтверджує як факт направлення до суду, так і факт отримання цим судом саме клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження із зазначенням поважних причин пропуску такого строку, а також відповідних доказів на підтвердження вказаних причин пропуску.

Відмова в задоволенні заяви про забезпечення позову не позбавляє учасника справи права на повторне звернення з такою заявою за наявності для цього підстав

28 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу приватного акціонерного товариства «ДТЕК Павлоградвугілля» (далі – ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля») у справі за позовом ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» до державної установи «Український науково-дослідний інститут промислової медицини», треті особи: Південно-Східне міжрегіональне управління державної служби з питань праці, ОСОБА_1, про скасування медичного висновку про наявність (відсутність) хронічного професійного захворювання (отруєння).

Судами встановлено, що у серпні 2023 року ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» звернулося до суду з відповідним позовом. Разом із позовною заявою ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» подало до суду заяву про забезпечення позову шляхом призупинення дій Південно-Східного міжрегіонального управління Державної служби з питань праці щодо створення комісії з проведення розслідування причин виникнення хронічного професійного захворювання (отруєння) у ОСОБА_1 до вирішення справи по суті та ухвалення судом рішення.

Ухвалою районного суду в задоволенні заяви про забезпечення позову відмовлено.

Не погодившись з указаним судовим рішенням, ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» подало до суду апеляційну скаргу, яку було залишено без руху та надано строк для звернення до суду із заявою про поновлення пропущеного процесуального строку на апеляційне оскарження ухвали суду та надання доказів поважності причин пропуску процесуального строку.

Ухвалою апеляційного суду у відкритті апеляційного провадження за апеляційною скаргою ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» відмовлено з підстав, передбачених пунктом 4 частини першої статті 358 ЦПК України.

У грудні 2023 року ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» подало до Верховного Суду касаційну скаргу на ухвалу апеляційного суду про відмову у відкритті апеляційного провадження, мотивуючи її тим, що 20 вересня 2023 року ним виконано вимоги ухвали апеляційного суду про залишення апеляційної скарги без руху.

Переглядаючи справу, Верховний Суд звернув увагу на таке.

Постановляючи ухвалу про відмову у відкритті апеляційного провадження з підстав, передбачених пунктом 4 частини першої статті 358 ЦПК України, суд апеляційної інстанції правильно керувався тим, що апеляційна скарга подана ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» з пропуском встановленого законом строку і заявник не виконав вимог ухвали про залишення апеляційної скарги без руху, не заявив клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження із зазначенням поважних причин пропуску такого строку, а також не надав доказів на підтвердження поважності причин пропуску процесуального строку.

Доводи касаційної скарги ПрАТ «ДТЕК Павлоградвугілля» про те, що 20 вересня 2023 року воно надіслало на офіційну електронну адресу апеляційного суду заяву про усунення недоліків та додатки до неї, не заслуговують на увагу, оскільки в матеріалах справи відсутні такі докази, а додані до касаційної скарги матеріали, зокрема скрін сторінки електронної пошти, не підтверджують як факт направлення до апеляційного суду, так і факт отримання цим судом саме клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження із зазначенням поважних причин пропуску такого строку, а також відповідних доказів на підтвердження вказаних причин пропуску.

Крім того, у цій справі Верховний Суд звернув увагу на те, що ЦПК України не містить положень, які б забороняли звернутися із заявою про забезпечення позову повторно після ухвалення судового рішення про відмову у задоволенні попередньої заяви.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд оскаржувану ухвалу апеляційного суду залишив без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 лютого 2024 року у справі № 212/6011/23 (провадження № 61-17797св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117373870>.

8.3. За відсутності належним чином оформленої заяви про намір отримання судової повістки в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення наявна в матеріалах справи довідка про доставлення SMS-повідомлення з відомостями про призначене судове засідання не є доказом належного повідомлення учасника справи про дату, час і місце розгляду справи

14 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, товариства з обмеженою відповідальністю «Полтавська» (далі – ТОВ «Полтавська»), Департаменту надання адміністративних послуг Міської ради міста Кропивницького, приватного нотаріуса Кропивницького міського нотаріального округу про скасування державної реєстрації права власності.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 звернувся до суду з відповідним позовом у грудні 2019 року.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено.

У травні 2023 року представник ОСОБА_2 подала касаційну скаргу на згадані судові рішення, в якій просила скасувати їх та ухвалити нове судове рішення про відмову в задоволенні позовних вимог. Підставою касаційного оскарження вона зазначала порушення судом норм процесуального права, зокрема те, що суд першої інстанції належним чином не повідомляв її про дату, час і місце судового засідання.

Переглядаючи справу, Верховний Суд звернув увагу на таке.

Відповідно до частини шостої статті 128 ЦПК України судова повістка, а у випадках, встановлених цим Кодексом, разом з копіями відповідних документів надсилається на офіційну електронну адресу відповідного учасника справи, у випадку наявності у нього офіційної електронної адреси або разом із розпискою рекомендованим листом з повідомленням про вручення у випадку, якщо така адреса відсутня, або через кур'єрів за адресою, зазначеною стороною чи іншим учасником справи.

21 лютого 2022 року відповідачу ОСОБА_2 була надіслана повістка – виклик до суду для розгляду справи на 01 березня 2022 року, доказів її отримання останнім, а також доказів її повернення на адресу суду матеріали справи не містять.

У матеріалах справи наявні докази направлення адвокату SMS-повідомлення про розгляд справи 01 березня 2022 року об 11:00 год на номер телефону, указаний нею в її попередніх заявах до суду, що підтверджується довідкою про доставку SMS.

Відповідно до пункту 2 Порядку надсилання учасникам судового процесу текстів судових повісток у вигляді SMS-повідомлень, затвердженого наказом

Державної судової адміністрації України від 01 червня 2013 року № 73, текст судової повістки може бути надісланий судом учаснику SMS-повідомленням лише після подання ним до суду відповідної заявки. Така заявка оформляється безпосередньо в суді або шляхом заповнення учасником форми, яка розміщена на офіційному веб-порталі судової влади України.

Матеріали справи не містять доказів того, що адвокат подавала заяву про направлення їй повісток SMS-повідомленнями.

За відсутності належним чином оформленої заяви адвоката про намір отримання судової повістки в електронному вигляді за допомогою SMS-повідомлення наявна в матеріалах справи довідка про доставлення їй SMS-повідомлення з відомостями про призначене судове засідання не є доказом належного повідомлення позивача про дату, час та місце розгляду справи.

З огляду на допущені судом апеляційної інстанції порушення пункту 3 частини третьої статті 376 ЦПК України Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду, а справу направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 14 лютого 2024 року у справі № 405/9040/19 (провадження № 61-6561св23) можна ознайомитися за посиланням – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117043634>.

8.4. У разі відсутності в матеріалах справи висновку органу опіки та піклування про надання дозволу на припинення частки малолітньої особи у праві власності суд не позбавлений можливості запросити відповідний письмовий висновок. Зазначене є не отриманням нового доказу, а виконанням завдання цивільного судочинства й унеможливорює формальне скасування судового рішення

21 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 та ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 та ОСОБА_2 до ОСОБА_3, ОСОБА_4, які діють в своїх інтересах та інтересах малолітньої ОСОБА_5, третя особа – Служба у справах дітей та сім'ї Деснянської районної в місті Києві державної адміністрації, про припинення права власності малолітньої дитини на 1/40 частку в квартирі.

Судами встановлено, що ОСОБА_1 та ОСОБА_2 належить на праві приватної спільної часткової власності 39/40 часток квартири. 1/40 частка квартири на підставі договору дарування належить племінниці ОСОБА_2 неповнолітній ОСОБА_5, яка проживає та зареєстрована зі своїми батьками ОСОБА_3 та ОСОБА_4 за іншою адресою.

У листопаді 2020 року ОСОБА_1 та ОСОБА_2 звернулися до суду з позовом та просили припинити право власності ОСОБА_5 на 1/40 частку у спірній

квартирі з урахуванням попередньо внесених позивачами грошових коштів, ринкової вартості цієї частки, на депозитний рахунок суду.

Рішенням районного суду позов задоволено. Рішення мотивовано тим, що ОСОБА_5 спірною квартирою не користується, 1/40 частка цієї квартири є незначною і не може бути виділена в натурі, річ є неподільною і таке припинення права власності не завдасть істотної шкоди інтересам дитини.

Апеляційний суд, скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи в задоволенні позову, керувався тим, що у малолітньої ОСОБА_5 іншого житла на праві власності немає та матеріали справи не містять висновку Служби у справах дітей та сім'ї про надання дозволу на позбавлення малолітньої дитини частки у праві власності на квартиру.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновком апеляційного суду з огляду на таке.

Тлумачення змісту статті 365 ЦК України дає підстави для висновку, що право власності співвласника на частку в спільному майні може бути припинено за наявності будь-якої з передбачених пунктами 1–3 частини першої цієї статті підстав, які є самостійними, але за умови, що таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї.

Саме ця обставина є визначальною при вирішенні спорів про припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників. Висновок про істотність шкоди, яка може бути завдана співвласнику та членам його сім'ї, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням обставин справи та технічних характеристик об'єкта, який є спільним майном.

Апеляційний суд не надав правової оцінки доказам і доводам позивачів про те, що в результаті припинення права власності ОСОБА_5 на 1/40 частки не буде завдано істотної шкоди дитині, оскільки частка у праві спільної сумісної власності є незначною і не може бути виділена в натурі, вона складає 1,805 кв. м, а квартира є річчю неподільною, виділити у користування будь-яку житлову кімнату, яка є співмірною частці в квартирі, неможливо, спільне володіння і користування майном є неможливим, оскільки між сторонами існує конфлікт.

Апеляційний суд дійшов висновку про скасування рішення суду першої інстанції, оскільки матеріали справи не містять висновку Служби у справах дітей та сім'ї про надання дозволу на позбавлення малолітньої ОСОБА_5 1/40 частки квартири.

Оцінивши відзив органу опіки та піклування на позов, з урахуванням вимог статей 2, 367, 368 ЦПК України апеляційний суд не був позбавлений можливості запросити в органу опіки та піклування відповідний письмовий висновок щодо дозволу на припинення частки малолітньої особи у праві власності. Зазначене не є отриманням нового доказу на стадії апеляційного провадження, що унеможливлено статтею 367 ЦПК України, а є виконанням

завдання цивільного судочинства. Подібні (аналогічні) процедурні дії вчиняє апеляційний суд на стадії апеляційного провадження у разі відсутності у справі висновку органу профспілки при звільненні працівника з роботи, відсутності висновку органу опіки та піклування щодо розв'язання спору за участю дитини тощо. Указане унеможливорює формальне скасування судового рішення, що порушує імідж судової влади, й підвищує довіру до судової гілки влади.

Ураховуючи наведене, Верховний Суд скасував постанову апеляційного суду, справу направив на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 21 лютого 2024 року у справі № 754/14960/20 (провадження № 61-16981св23) можна ознайомитися за посиланням – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/117309609>.

9. Звернення рішень до виконання і контроль за їх виконанням

9.1. Додаткові виплати, які нараховувалися та виплачувалися боржнику за аліментами відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» до 16 листопада 2022 року, не є одноразовим нерегулярним видом грошового забезпечення, мають постійний характер та належать до видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб

28 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за скаргою ОСОБА_1 про визнання бездіяльності державного виконавця неправомірною та зобов'язання здійснити розрахунок заборгованості за виконавчим провадженням.

Судами встановлено, що рішенням суду з ОСОБА_2 стягнуто аліменти на утримання неповнолітньої дочки ОСОБА_3 у розмірі частини всіх видів заробітку, але не менше 30 % прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку, щомісячно, починаючи з 03 липня 2013 року, на користь матері ОСОБА_1 до досягнення дитиною повноліття.

Виконавче провадження щодо стягнення з ОСОБА_2 аліментів на користь ОСОБА_1 на утримання дочки перебуває на виконанні у Солом'янському відділі державної виконавчої служби у м. Києві Центрального міського управління Міністерства юстиції (м. Київ) з 18 січня 2017 року.

ОСОБА_2 працює старшим інспектором з особливих доручень у Департаменті патрульної поліції та отримував у період з січня 2022 року

до січня 2023 року додаткову винагороду на період воєнного стану, яка склала 304 120,00 грн.

У квітні 2023 року ОСОБА_1 звернулась до суду із скаргою про визнання бездіяльності головного державного виконавця Солом'янського відділу державної виконавчої служби у м. Києві Центрального міського управління Міністерства юстиції (м. Київ) неправомірною та зобов'язання здійснити розрахунок заборгованості за аліментами за період з березня 2022 року до жовтня 2022 року. Скаргу обґрунтувала тим, що ОСОБА_2, як поліцейський, отримував грошове забезпечення пов'язане з воєнним станом, але з нього державний виконавець повною мірою аліменти не стягував.

Ухвалою районного суду скаргу ОСОБА_1 на бездіяльність державного виконавця задоволено.

Постановою апеляційного суду ухвалу районного суду скасовано, у задоволенні скарги відмовлено. Постанову апеляційного суду мотивовано тим, що Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 11 листопада 2022 року № 1263, якою дозволив стягувати аліменти з додаткової винагороди, що виплачується на період дії воєнного стану. Водночас постанова № 1263 поширює свою дію на правовідносини, що виникають з моменту набрання нею чинності, тобто з 16 листопада 2022 року, а отже, вимога заявника про утримання аліментів з додаткової винагороди боржника з березня 2022 року до жовтня 2022 року є безпідставною.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Відповідно до пункту 1 Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 року № 146 (далі – Перелік), передбачено, що утримання аліментів з працівників провадиться з усіх видів заробітку і додаткової винагороди як за основною роботою, так і за роботою за сумісництвом.

Пунктом 1 постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям, під час дії воєнного стану» встановлено, що на період дії воєнного стану військовослужбовцям [...] та поліцейським виплачується додаткова винагорода в розмірі до 30 000,00 гривень пропорційно в розрахунку на місяць [...].

Проте жодним нормативно-правовим актом не визначено, що додаткова винагорода поліцейським у розмірі 30 000,00 грн є грошовим забезпеченням, що не має постійного характеру.

Однак пунктом 1 Переліку чітко визначено, що аліменти справляються з додаткової винагороди за основним місцем роботи, яка, в свою чергу, входить в структуру грошового забезпечення поліцейських.

Таким чином, з аналізу вказаних норм випливає, що аліменти мають стягуватися в частці від усіх видів доходу боржника. Фактично постановою Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2022 року № 1263 лише підтверджено необхідність стягнення аліментів з урахуванням додаткової винагороди. Раніше законодавство не містило норми про отримання додаткової винагороди, яка виплачується на період дії воєнного стану. Тому з урахуванням змін у законодавстві законодавець лише узгодив між собою всі нормативно-правові акти.

Тому, навіть до прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2022 року № 1263, виконавець мав би враховувати всі види надходжень боржника для визначення розміру аліментів.

У пункті 13 Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб вказується, що утримання аліментів провадиться з суми заробітку (доходу), що належить особі, яка сплачує аліменти, після утримання з цього заробітку (доходу) податків. Вживання терміну «дохід» у дужках після поняття «заробіток» може розумітися як визнання цих понять синонімами в контексті приписів Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб. Отже, згаданий Перелік видів доходів не є вичерпним.

Колегія суддів суду касаційної інстанції не вбачала жодних підстав вважати, що законодавець, маючи на меті належне забезпечення дитини для її повноцінного духовного та фізичного розвитку, міг з будь-яких причин не охоплювати аліментними зобов'язаннями додаткову винагороду на період дії воєнного стану. Внесенням відповідних змін 16 листопада 2022 року законодавець лише конкретизував перелік видів грошового забезпечення, з яких справляється нарахування аліментів, задля усунення проблемних питань при нарахуванні аліментів, а не створив новий вид доходів, який раніше таким не визнавав.

Отже, додаткові виплати, які нараховувались та виплачувались боржнику за аліментами відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 168 «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» до 16 листопада 2022 року, не є одноразовим нерегулярним видом грошового забезпечення, мали постійний характер та відносились до видів доходів, які враховуються при визначення розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб.

Ураховуючи викладене, Верховний Суд постанову апеляційного суду скасував, а ухвалу районного суду залишив у силі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 лютого 2024 року у справі № 209/3260/13-ц (провадження № 61-11541св23) можна ознайомитися за посиланням – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/117402397>.

9.2. Заміна стягувача у виконавчому провадженні неможлива, якщо заяву про це правонаступник подав після спливу строку пред'явлення виконавчого документа до виконання, але не здійснив процесуальних дій, спрямованих на відновлення виконавчого провадження

28 лютого 2024 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_3, в інтересах якого діє адвокат, у справі за заявою товариства з обмеженою відповідальністю «Компанія «Ніко-Тайс» (далі – ТОВ «Компанія «Ніко-Тайс»), заінтересовані особи: ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, про заміну сторони (стягувача) у справі під час виконання рішення суду, яке набрало законної сили, та виконавчих листів, виданих на виконання рішення.

Судами встановлено, що рішенням суду стягнуто солідарно з ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 на користь кредитної спілки «Федерація» (далі – КС «Федерація») заборгованість за кредитним договором у розмірі 10 000,00 грн. На виконання цього рішення було видано виконавчі листи, які залишаються невиконаними.

У січні 2023 року ТОВ «Компанія «Ніко-Тайс» уклало з КС «Федерація» договір купівлі-продажу права вимоги дебіторської заборгованості щодо виконання грошового зобов'язання у розмірі 2 490,46 грн, згідно з яким товариство набуло право солідарної вимоги до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3 у вказаній сумі.

У травні 2023 року ТОВ «Компанія «Ніко-Тайс» звернулося до суду із заявою про заміну сторони (позивача, стягувача) у справі під час примусового виконання рішення суду, яке набрало законної сили, та виконавчих листів у справі, виданих на його виконання, з КС «Федерація» на її правонаступника ТОВ «Компанія «Ніко-Тайс».

Ухвалою міськрайонного суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, заяву ТОВ «Компанія «Ніко-Тайс» задоволено.

Переглядаючи справу, Верховний Суд не погодився з висновками судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

На стадії виконання судового рішення як на завершальній стадії судового провадження можлива заміна сторони у виконавчому провадженні як юридичному процесі правонаступником за наявності відкритого виконавчого провадження. Після відкриття виконавчого провадження та до його закінчення заміна сторони виконавчого провадження (з одночасною заміною відповідного учасника справи) правонаступником здійснюється у порядку, передбаченому

статтею 442 ЦПК України, з урахуванням підстав, визначених статтею 55 ЦПК України. У цьому випадку норми статті 442 ЦПК України, що містить процесуальні особливості здійснення правонаступництва у виконавчому провадженні, застосовуються разом з положеннями статті 55 ЦПК України.

Заміна судом сторони справи на підставі матеріального правонаступництва з метою реалізації правонаступником судового рішення у виконавчому провадженні без розгляду підстав поновлення такого виконавчого провадження, якщо воно вважається закінченим відповідно до умов законодавства, позбавлене процесуальної мети. Тому разом із заявою про правонаступництво, якщо виконавче провадження закінчене, заявник має здійснювати процесуальні дії (наприклад, оскаржити постанову про закінчення виконавчого провадження), спрямовані на відновлення виконавчого провадження, а суд має оцінювати ці питання в комплексі.

У справі, що переглядалася, виконавче провадження з виконання судового рішення про стягнення заборгованості закінчено у зв'язку із фактичним повним його виконанням, однак разом із поданням заяви щодо правонаступництва ТОВ «Компанія «Ніко-Тайс» не здійснило процесуальні дії (не оскаржило постанову про закінчення виконавчого провадження), спрямовані на відновлення виконавчого провадження, а тому у судів не було підстав для задоволення заяви щодо правонаступництва за наявності закінченого виконавчого провадження.

Суди не звернули уваги на те, що заміна будь-якого учасника справи судом має не виключно формальний характер, покликаний зафіксувати процесуальне правонаступництво на підставі матеріального правонаступництва, а здійснюється для реалізації завдань цивільного судочинства, передбачених частиною першою статті 2 ЦПК України, в межах стадій судового процесу.

Суди не врахували, що процесуальною метою заміни як сторони відкритого виконавчого провадження, так і сторони справи (стягувача у виконавчому документі) є виконання судового рішення в межах виконавчого провадження, однак коли таке виконавче провадження закінчено (як у справі, яка переглядалася) та відсутні підстави для його відновлення, то досягнення цієї процесуальної мети неможливе.

З огляду на викладене суди попередніх інстанцій дійшли помилкових висновків про задоволення заяви ТОВ «Компанія «Ніко-Тайс», формально підійшли до вирішення питання про заміну сторони у справі та у виконавчому документі, не врахували завдання виконавчого провадження як складової судового провадження, тому Верховний Суд скасував відповідні судові рішення та відмовив у задоволенні заяви ТОВ «Компанія «Ніко-Тайс».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 28 лютого 2024 року у справі № 2-85/11 (провадження № 61-14892св23) можна ознайомитися за посиланням – <http://reyestr.court.gov.ua/Review/117373878>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за лютий 2024 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду / Відпов. за вип.: суддя ВС у КЦС, секретар Пленуму ВС, канд. юрид. наук, доцент Луспенник Д. Д. Київ, 2024. – 43 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн:

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua